

forum for
natur og
friluftsliv
Nordland

Fauske, 1. desember 2010

Norges Vassdrags- og Energidirektorat
Postboks 5091 Majorstua
0301 Oslo

E-post: nve@nve.no

Uttalelse til melding om utredningsprogram Hjartås kraftverk i Rana kommune, Nordland.

Forum for Natur og Friluftsliv i Nordland, FNF Nordland, er et nettverk for 14 natur- og friluftslivsorganisasjoner i Nordland, med til sammen over 20 000 medlemskap. FNF Nordland arbeider for å sette friluftslivet og dets behov på dagsorden og øke bevisstheten om helse og livskvalitet samt viktigheten av å ta vare på naturen og miljøet rundt oss. FNF Nordland arbeider også for å sikre arealer for et aktivt friluftsliv. De frivillige natur- og friluftslivsorganisasjonene er med sin demokratiske styreform og åpne medlemsadgang et talerør for de store grupper av allemannsrettighetshavere i norsk utmark.

Natur- og friluftslivsinteresser som er direkte berørt av de omsøkte kraftverkene omfatter i særlig grad Rana Jeger- og Fiskeforening, Rana Turistforening og Naturvernforbundet.

Generelle merknader

Ca. 25 prosent av Europas vannkraft produseres i Norge, og er med det den største vannkraftprodusenten i Europa. Vannkraft er produksjon av fornybar energi, og sammen med økt energieffektivisering viktige tiltak i arbeidet med å redusere klimautslippene. Problemet er at fornybar kraft ikke uten videre er miljøvennlig. Om denne kraftproduksjonen er miljøvennlig avhenger av om den går ut over andre miljømål som f. eks. vern av biologisk mangfold og inngrepsfri natur. Rana kommune er allerede sterkt berørt av vassdragsreguleringer i forbindelse med storstilte kraftutbygginger, og det er påkrevd å vurdere sumvirkningene før ytterligere inngrep i allerede regulerte vassdrag.

Nordland har i dag et el-kraftoverskudd på over 40 %. Det betyr at vi i vårt fylke produserer mer kraft enn vi bruker selv. Ser vi dette i sammenheng med at linjenettet i overskuelig framtid ikke vil få kapasitet til å transportere større kraftmengder ut til områder med kraftunderskudd kan vi trekke følgende konklusjon:

Forum for Natur og Friluftsliv i Nordland

Storgt. 39, 8200 Fauske

Tlf: 952 26425

www.fnf-nett.no/nordland

nordland@fnf-nett.no

Medlemmer i FNF Nordland: Turistforeningene i Nordland, KFUM/ KFUK Speidere på Helgeland, Norges speiderforbund i Salten, Norges Jeger og Fiskeforbund Nordland, Nordland Orienteringskrets, 4H Nordland, Naturvernforbundet i Nordland, NOF Nordland, Syklistenes Landsforening Bodø, Salten Naturlag, Leknes Padleklubb, Polarsirkelen Friluftsråd, Ofoten Friluftsråd, Vesterålen Friluftsråd

Mer kraftutbygging i Nordland gir ikke noe bidrag til mindre klimagassutslipp. Kraftoverskuddet øker noe som kan føre til lavere priser på energi og energisparing lokalt blir mindre interessant.

Det er ingen "hastesak" med en storstilt kraftutbygging i Nordland. Vi har mer enn nok kraft og svært begrenset mulighet til å selge kraft ut. Vi har dermed tid til å produsere et godt beslutningsgrunnlag for våre prioriteringer, og vi har tid til å gjennomføre tilfredsstillende vurderingsprosesser for å bringe den krafta som er mest miljøvennlig og minst i konflikt med andre interesser inn på vårt begrensede kraftoverføringsnett.

Forskning viser at det globale klimaet er i endring og at det vil endre seg enda mer i de neste 100 år. En viktig konsekvens av klimaendringene er at forholdene i mange vassdrag blir endret, og en økt usikkerhet når en skal forutsi virkninger av tiltak i vannforekomstene. Denne usikkerheten må være et viktig element i vurderingsprosessen for nye tiltak og fremtidig kraftproduksjon i våre vassdrag. I rapporten "*Krafttak for riktig kraftbruk*", utgitt av NITO, Norske Industri og Naturvernforbundet, vises det til at det gjennom energieffektivisering, noe ny kraftproduksjon og de tiltakene som resulterer i utslippsreduksjoner i Norge, har et stort potensial for å bedre kraftbalansen i de fleste regioner. Derfor er det sannsynligvis ikke behov for store, nye kraftledninger mellom landsdelene for å realisere disse utslippsreduksjonene. Energieffektiviseringsinnsatsen i Norge må økes, for å frigjøre store mengder kraft til bruk på nye formål. I stedet for å investere i kostbare ledninger kan pengene brukes på f.eks. energieffektivisering og "kortreist kraft". I følge en annen rapport fra Institutt for energiteknikk (IFE) sammen med Meteorologisk institutt, NVE og Fysisk institutt på Universitetet i Oslo, kan Norge få et stort kraftoverskudd og billigere strøm på grunn av mer nedbør og høyere temperatur som følge av CO₂-utslipp. I rapporten har klimaendringenes virkninger på de fornybare energiressursene, energibehov og på energisystemet i Norge generelt fram mot 2050 blitt analysert. Analysene viser at et varmere klima gir mindre oppvarmingsbehov, samtidig som kraftproduksjonen øker som følge av mer nedbør.

Friluftsliv og folkehelse

I tillegg til å være et stort aktivt for reiselivet er tilgjengelige og tilrettelagte friluftslivsområder friluftslivsutøvernes "idrettsanlegg". I et folkehelseperspektiv er det derfor viktig at vi klarer å ivareta disse områdene slik at de beholder sine kvaliteter og appell også for nye generasjoner med friluftslivsutøvere. Det finnes mye forskning som bygger opp under påstanden om at det enkle friluftslivet er nordmenns viktigste arena for fysisk aktivitet. Og fysisk aktivitet er en av de viktigste grunnpillarene i folkehelsearbeidet. Erkjennelse av dette har ført til at Nordland fylkeskommune, som gjennom folkehelseloven er gitt et særlig ansvar for folkehelsearbeidet i Nordland, investerer mye ressurser i å utarbeide et tilfredsstillende og lokalt forankret kunnskapsgrunnlag om hva som er de viktigste friluftslivsområdene rundt om i kommunene. Når denne kunnskapen er kjent og godt dokumentert gir det et bedre beslutningsgrunnlag både for politikerne og sektormyndighetene.

Det er vanskelig å gjøre om en forringelse av et friluftslivsområde, og de lett tilgjengelige og bonære friluftslivsområdene blir svært viktige i de helseutfordringer som nå må løses i landet vårt. Kostnadene til reparasjon av folks helse er enorme og stigende, og økningene skyldes for en stor del livsstilsrelaterte sykdommer som følge av inaktivitet gjerne i kombinasjon med uheldig kosthold.

Noen viktige effekter av friluftsliv:

- reduserer stress og et økt overskudd
- bedre mental helse
- positive mestringsopplevelser
- reduksjon av angst og depresjoner

Nordland fylkeskommune befester sin satsning på friluftsliv gjennom regional friluftslivsstrategi som ble vedtatt i fylkestinget den 14. juni i år. Her heter det blant annet:

"Alle grupper i befolkningen skal sikres mulighet til å drive friluftsliv i nærmiljøet og naturen gjennom helhetlig og langsiktig kommunal arealplanlegging.

Områder av stor verdi for friluftslivet skal sikres slik at miljøvennlig ferdsel, opphold og høsting fremmes og naturgrunnlaget bevares.”

Forholdet til EUs vanddirektiv og Ranavassdraget som nasjonalt laksevassdrag

I tillegg til at Ranavassdraget er sterkt regulert har det blitt utsatt for betydelige tekniske inngrep som kan ha betydelige negative effekter på vassdragsmiljøet (kraftutbygging, elveforbygninger/flomsikringer, kanalisering/elveutretting, vegfyllinger, kulverter, bruer m.m.). Norge forplikter seg til å gjennomføre EUs vanddirektiv gjennom EØS-avtalen. Med hjemmel i vannforskriften skal direktivet fremme en helhetlig vannforvaltning med utgangspunkt i den økologiske tilstanden i ferskvann og kystområder. Hovedmålet er å sikre god miljøtilstand (tilnærmet naturtilstand) i vann, både vassdrag, grunnvann og kystvann. Forskriften sikrer at det utarbeides regionale forvaltningsplaner og tiltaksprogrammer for å oppfylle miljømålene på en kostnadseffektiv måte, og sørge for et nødvendig kunnskapsgrunnlag. Norge er fra 1.1.2010 delt inn i 16 vannregioner, 11 med avrenning til norsk kyst og fem med avrenning til Sverige og Finland. Forvaltningsplanen for Vannregion Nordland ble godkjent den 11.06.2010, og Ranfjorden med tilhørende nedbørsfelt er valgt ut som pilotområde. Målet er å sikre god vannkvalitet i alle vannforekomster i vannområdet innen 2015:

*Hovedmålet for arbeidet i Vannområde Ranfjorden er å forbedre miljøtilstanden i vassdrag som er påvirket av vannkraft, reetablere fiskebestandene i vassdrag som har vært smittet av *Gyrodactylus salaris*, samt redusere forurensning fra industri og gruvedrift.*

Mange av de gamle og store vannkraftutbyggingene, deriblant Reinforsen, vil bli gjenstand for revisjon med hjemmel i vassdragsreguleringsloven § 10 og Industrikonsesjonsloven § 5. Vilårsbestemmelsene for å åpne en revisjon er enten tidsbestemt eller at det er fremmet tiltrekkelige dokumenterte og underbygget krav fra allmenne interesser. Revisjonsintervallet er fra 1959 femti år gamle, mens konsesjoner fra 1992(lovendring) vil gjelde de neste tretti årene. Vilårene før var mer preget av sosiale (samfunns)forhold enn miljøhensyn, og revisjons av konsesjonsvilkår gir muligheter for å sette nye vilkår for å rette opp eventuelle negative effekter på miljøet. Formålet er å bedre miljøtilstanden og avveie dette opp mot formålet med konsesjonen (kraftproduksjon). I flere av de regulerte vassdragene har regulanten blitt pålagt tiltak for å kompensere for negative effekter på blant annet fiskebestander og fiske (f.eks. utsetting av fisk). Vannuttak i større og mindre skala påvirker ikke bare vannføringen i berørte innsjøer, elver og bekker men også grunnlaget for næring, biologisk mangfold, rekreasjon etc. I dag jobbes det med å få utarbeidet en vilårsrevisjon for Reinforsen kraftverk og dette er et viktig arbeid for å fastsette hvilke muligheter og potensial elva har i forbindelse med forvaltning av villaksen, sportsfiske og næring.

Om Ranaelva

Fra sitt utspring på Saltfjellet renner Ranaelva sørvestover gjennom Dunderlandsdalen og ut i Ranfjorden ved Mo i Rana. Ranaelva er kjent for god bestand av laks og sjørøret. Men i 1975 ble Ranaelva infisert av lakseparasitten *Gyrodactylus salaris*. I 2003-2004 ble 6 elver i Ranavassdraget rotenonbehandlet. Behandlingen var vellykket og i 2009 kunne vassdraget friskmeldes. Ranaelva og Ranfjorden er i dag vedtatt som nasjonalt laksevassdrag og laksefjord. Den anadrome elvestrekningen går i dag opp til Reinforsen, ca. 13 km opp i elva. Kraftverket i Reinforsen ble bygget i 1925 av et gruveselskap. I 1950 ble kraftverket overtatt av NVE og leverte da kraft til Jernverket i Mo i Rana. Det ble bygd laksetrapp der i 1956, noe som åpner for ca 45 km elvestrekning opp til Raufjellfossen, men den ble stengt da det ble påvist gyrosmitte. Vannføringa i Raufjellfossen er allerede redusert fra tidligere kraftutbygging. Som laksevassdrag har elvestrekninga oppstrøm fossen et potensial som på ingen måte må reduseres, men heller vurderes gjenopprettet i forbindelse med de forestående vilårsrevisjoner for kraftkonsesjonene.

Nøkkeldata for Hjartås kraftverk:

Tiltakshaver Miljøkraft Nordland AS

Innstallasjon: 15 MW

Produksjon: 54,00 GWh

Eksisterende terskel ved Raufjellfossen (ca. kote 247) er tenkt benyttet som inntaksterskel. Kraftstasjonen plasseres i fjell under Hjartåsen. Kraftverket vil ha utløp i Ranaelva like ovenfor Kåtamoen. Det etableres ny transformatorstasjon og nettilknytningen vil skje via en ny 132kV ledning, ca. 19 km lang, gjennom Dunderlandsdalen fra den nye Hjartås transformatorstasjon til Ørtfjellmoen transformatorstasjon. Det foreligger to alternativer for plassering av transformatorstasjonen og de øverste 2-3 km av nettilknytningen; Alternativ A: utvidelse av ledningen videre oppover Dunderlandsdalen for tilknytning av eventuelle flere kraftverk. Alternativ B: Mest hensiktsmessig om bare Hjartås kraftverk blir realisert.

I det følgende gir vi vårt synspunkt på tema som må konsekvensutredes:**Behovet for kraft og utbygging**

Behovet for ny kraftutbygging må konsekvensutredes med tanke på det store kraftoverskuddet vi allerede har i Nordland. Både i forhold til klimaeffekt og behovet for nye kraftlinjer. Hvilke konsekvenser får mer kraftutbygging i Nordland til klimagassutslipp lokalt og globalt?

Vi savner at meldingen redegjør for de vurderinger som ble gjort for vel 10 år siden i forhold til kraftlinja og de innvendinger som kom den gang.

Vilkårsrevisjoner for kraftkonsesjonene

Vi er av den oppfatning at nye konsesjoner i Ranavassdraget tas opp til behandling før vilkårsrevisjonen er gjennomført for Ranavassdraget og forvaltningsplanen for det nasjonale laksevassdraget er utarbeidet.

Subsidiært ber vi at det utredes om behovet for bygging av Hjartås kraftverk før vilkårsrevisjonen er gjennomført og de føringene og lovpålagte krav i forhold til vanndirektivet og forvaltningsansvaret for villaksen er klarlagt. Forbedringspotensialet for vassdraget er stort og det er viktig at dette blir klarlagt før eventuell ny utbygging finner sted.

Naturmangfoldloven

Naturmangfoldlovens formålsparagraf, jf. §1 er ”at naturen med dens biologiske, landskapsmessige og geologiske mangfold og økologiske prosesser tas vare på ved bærekraftig bruk og vern, også slik at den gir grunnlag for menneskenes virksomhet, kultur, helse og trivsel, nå og i fremtiden, også for samisk kultur.”

Naturmangfoldloven er en sektorovergripende lov som skal virke sammen med annet lovverk. Lovens §§ 8 – 12 omhandler hvilke forvaltningsprinsipper som skal utgjøre rammene for forvaltningen:

Alle tiltakshavere plikter å kvittere ut at de bygger sine søknader og utredninger på et tilstrekkelig kunnskapsgrunnlag. Dersom kunnskapsgrunnlaget ikke er godt nok skal føre – var - prinsippet legges til grunn. I et økosystem skal de nye tiltakene videre sees i sammenheng med andre belastninger på økosystemet.

I henhold til forvaltningsprinsippene i naturmangfoldlovens §§ 8-12 henstiller vi om at alle disse vurderingene blir gjort. Et godt kunnskapsgrunnlag baserer seg på grundige undersøkelser og feltarbeid foregått på riktig tidspunkt, dvs. på den tiden av året det foregår oppblomstring og produksjon, revirheving og fugler på næringsøk og trekk. Vurderinger som baserer seg på mange antagelser viser ikke et tilstrekkelig kunnskapsgrunnlag, og at det da vil være en saksbehandlingsfeil som danner grunnlag for å kunne påklage vedtak i en konsesjonsbehandling.

Inngrepsfrie naturområder (INON)

FNF Nordland mener INON er et svært viktig tema fordi vi med bekymring ser at inngrepsfrie naturområder forsvinner bit for bit. De mange planene for bygging av vannkraftverk kan medføre at energiproduksjon blir en av de viktigste årsakene til tap av inngrepsfrie naturområder i årene som kommer.

Nordland mistet 701 km² villmarkspregede områder og 978 km² inngrepsfrie naturområder i perioden 1988-2003. 53 prosent av tapet av villmarkspregede områder skyltes vassdragsregulering, vannkraftutbygging og kraftledninger. Kartleggingen for perioden 2004-2008 viser at det fortsatt er et stort utbyggingspress da 142 km² inngrepsfrie naturområder og 16,7 km² villmarksprege områder gikk tapt i Nordland. Og vassdrags- og energisektoren står for ca. 40 % av bortfallet. Tap av INON og et økende press på inngrepsfrie områder er i strid med nasjonal arealpolitikk, hvor det i flere stortingsmeldinger de senere årene er uttrykt at det skal planlegges på en måte som tar hensyn til at inngrepsfrie naturområder i størst mulig grad bevares for framtida. I Stortingsproposisjon 1 S (2009-2010) fra Miljøverndepartementet, er INON et eget arbeidsmål som går ut på ”å sikre at gjenværende naturområder med urørt preg blir tatt vare på”.

FNF Nordland ber om at omfanget av INON-konflikten blir beskrevet og visualisert. Videre ser vi at den planlagte 132 kV linjetraséen gjennom nedre del av Dunderlandsdalen frem til Ørtfjellmoen transformatorstasjon er plassert slik den vil forskyve INON lengre inn i Saltfjellet-Svartisen nasjonalpark. Et av formålene med opprettelsen av nasjonalparken var nettopp å bevare et vakkert og tilnærmet uberørt fjellområde. I henhold til naturmangfoldloven § 49 *kan virksomhet som trenger tillatelse etter annen lov, innvirke på verneverdiene i et verneområde, skal hensynet til disse verneverdiene tillegges vekt ved avgjørelsen av om tillatelse bør gis, og ved fastsetting av vilkår.* Opplevelsesverdien vil reduseres om tekniske inngrep blir bygd i randsonen til nasjonalparkgrensen. Dessuten viser undersøkelser at det å oppleve uberørt natur er en av de viktigste årsakene til at folk utøver friluftsliv i Norge. Dersom den planlagte 132 kV linjetraseen i Dunderlandsdalen bygges, for således kunne realisere andre prosjekter senere, ser vi med stor bekymring på sumvirkningene av dette og effektene dette vil ha på landskap, opplevelseskvaliteten og fremtidig potensial for utøvelse av friluftsliv.

FNF Nordland forventer derfor at bygging av linjetraséen og forskyvningen av INON inn i nasjonalparken og konsekvensene av dette utredes.

Biologisk mangfold

Vannkraftutbygging endrer naturtilstanden i og rundt vassdraget, noe som vil påvirke plante- og dyrelivet både direkte og indirekte. FNF Nordland forventer en utredning som omfatter hvilke konsekvenser tiltaket vil ha på biologisk mangfold. Mer spesifikt effektene av:

- neddemming av arealer på inntaksmagasinet
- elvestrekningen med redusert vannføring og inntakskanal,
- vei (atkomstvei)
- portalbygg
- transformatorstasjon
- kraftledning og linjetrasé

I særlig grad ber vi om en utredning om hvilke konsekvenser den planlagte 132kV linjetraséen vil ha for flora og fauna, og effektene av at Ranaelva vil få en sterkt redusert vannføring mellom inntak og utløp. Spesielt hvilke konsekvenser tiltaket vil ha for akvatiske dyr, fugl og hjortevilt. Aktuelle konflikter er:

- biotoper og hekkelokaliteter for bl.a. fossefall, strandsnipe og vintererle som har sin næringsnisje i fosser og strømførende elvestrekninger
- trekkruiter og kalvingsområder for hjortevilt og rein
- hønsefugl og rovfugl i forbindelse med kollisjonsfare med kraftledninger

- gyteområder for fisk
- Ferskvannøkologiske effekter. - Forsvinner viktige byttedyr som døgnfluer, steinfluer og vårfluer, forsvinner også livsgrunnlaget for fossefall og fisk
- sårbare arter etter den norske rødlista

Reindrift

FNF Nordland forventer at det er etablert en god dialog med reindriftnæringa og hvilke konsekvenser en eventuell utbygging vil ha for trekkruiter for rein, beite- og kalveområder og forstyrrelser generelt tiltaket vil ha på reindrift.

Friluftsliv

FNF Nordland ber om at alle inngrep som kan forringe, eller har negative effekter på friluftslivsbruken i området utredes. Friluftsliv er i mange områder ikke kartlagt og verdisatt, men det arbeides for at friluftslivskartlegging etter håndbok 25-2004 skal gjennomføres i hele fylket. Forringelse av de bonære friluftslivsområdene er svært negativt for friluftslivsutøvelsen og folkehelsearbeidet i kommunene, jfr. fylkeskommunens egen folkehelsesatsning. Mange ser på friluftsliv, landskap og naturen som de viktigste kriterier ved valg av bosted. Friluftsliv i nærmiljøet er derfor svært viktig og alle inngrep som kan ha negativ påvirkning på opplevelsesverdien og potensialet for et aktivt friluftsliv må utredes.

FNF Nordland ønsker ikke at områder med stor naturopplevelsesverdi og som brukes til et aktivt friluftsliv forringes eller går tapt. Opplevelsesverdien/kvaliteten henger nøye sammen med miljøtema som landskap, inngrepsfrie naturområder, fisk og vilt. Negative konsekvenser for disse verdiene påvirker derfor friluftslivet.

Utredningen bør i særlig grad omfatte:

- Friluftslivets verdi og betydning både lokalt, regionalt, nasjonalt og til alle årstider
- I hvilken grad tiltaket vil påvirke opplevelseskvalitetene
- Potensialet området har for utøvelse av friluftsliv i et fremtidsperspektiv
- Hvis tiltaket har negative effekter på jaktbar vilt, vil også jaktinteressene påvirkes. Spesielt må konsekvensene av den planlagte 132kV kraftledningen i Dunderlandsdalen vurderes grundig med tanke på eventuelle konflikter med trekkruiter for hjortevilt og kollisjonsfaren for rype og skogsfuglbestanden
- Samlet vurdering og avbøtende tiltak

Oppsummering:

Ranavassdraget er et nasjonalt laksevassdrag som er sterkt regulert og utsatt for tekniske inngrep. Selv om et vannkraftverk enkeltvis, eller isolert sett ikke skulle ha vesentlige negative miljøpåvirkninger, kan det likevel ha negative miljøeffekter både lokalt og globalt dersom det eksisterer andre inngrep i området. FNF Nordland forventer at, ikke bare i Ranavassdraget, men ved et hvert vassdragsinngrep og annen inngrep i naturen tas hensyn til sumvirkningene og den samla belastningen (jfr. Naturmangfoldloven). FNF Nordland er opptatt av at revisjoner av konsesjonsvilkår for gamle kraftverk, med henvisning til Reinforsen, blir avklart før konsesjonsbehandlingen av Hjartås kraftverk starter.

Men vi ber likevel om at disse punktene blir tatt spesielt hensyn til i konsekvensutredningen:

- Behovet for ny kraftutbygging sett i forhold til det store kraftoverskuddet når det gjelder klimaeffekt og behovet for nye kraftlinjer
- Naturmangfoldloven
  - utbygger/tiltakshaver skaffer seg et godt kunnskapsgrunnlag
  - Sumvirkninger (samla belastning)
- Biologisk mangfold

- Friluftsliv
- INON og landskap
- Reindrift
- Hvilke avbøtende tiltak som kan iverksettes
- 132 kV linjetrasé gjennom Dunderlandsdalen – Konsekvenser for natur, miljø, friluftsliv og reindrift

For FNF Nordland

Erling Solvang
Arbeidsutvalgsleder

Gisle Sæterhaug
Koordinator arealforvaltning

Kopi til

Rana kommune
Nordland fylkeskommune, Folkehelse
Nordland fylkeskommune, Plan og Miljø
Fylkesmannen i Nordland, Miljøvernavdelingen
Friluftslivets Fellesorganisasjon
Sametinget
Reindriftsforvaltningen i Nordland
Ildgruben Reinbeitedistrikt
Turistforeningen i Rana
Rana jeger- og fiskerforening
Polarsirkelen friluftsråd

